

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Kustersgang 36-36a, Groningen
Status: BBP
Periode: 11 oktober 2006
Onderzocht door: J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierts
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 18 februari 2007

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

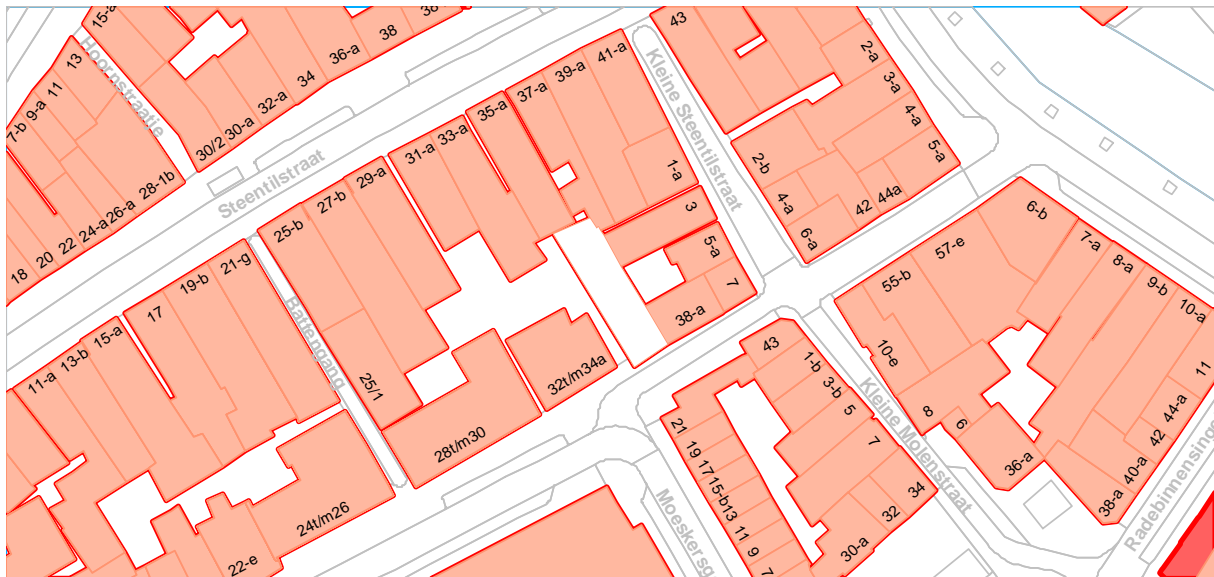

SITUERING/ STRUCTUUR

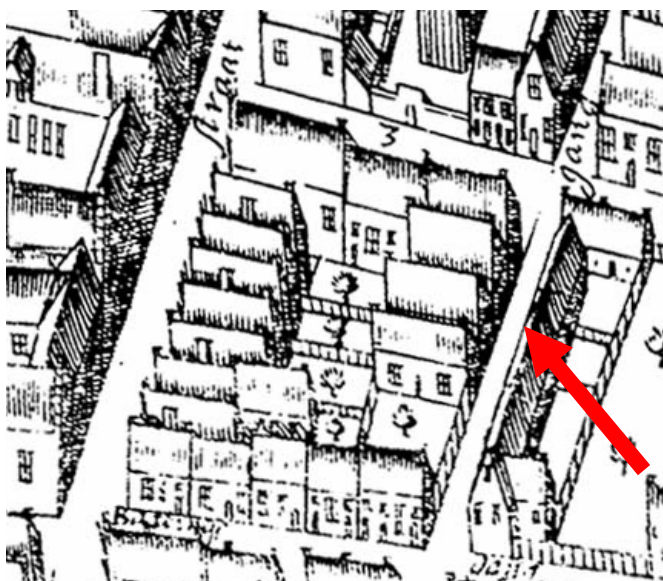
Kostersgang 36-36a ligt in het bouwblok tussen de Kostersgang (begrenzing aan de zuidzijde), Battengang (westzijde), Steentilstraat (noordzijde) en Kleine Steentilstraat (oostzijde). Het pand Kostersgang 36-36a is samengesteld uit een voor- en achterhuis, haaks op de straat gelegen. Het voorhuis bestaat uit twee bouwlagen en een zadeldak, voorzien van een forse dakopbouw aan de oostzijde. De plattegrond hiervan meet circa 5,8 x 10,5 meter.

Het achterhuis bestaat uit twee bouwlagen en een kap met plat en twee schilden. Op het oostschild bevindt zich een forse dakopbouw.

Links van het pand Kostersgang 36 bevindt zich een steeg, rechts een ozendrup. Deze ozendrup loopt over in een binnenplaats achter de panden Kleine Steentilstraat 5 en Kostersgang 38.

BOUWGESCHIEDENIS

Detail van de kaart van Haubois uit omstreeks 1643. De pijl wijst naar de vier huizen op de hoek van de Kostersgang en de Kleine Steentilstraat.

Uit de vergelijking met de vogelvluchtkaart van Haubois (1643) blijkt dat de verkaveling en bebouwing van het terrein op de hoek van de Kostersgang en Kleine Steentilstraat na het midden van de 17de eeuw aanzienlijk is gewijzigd. Op de kaart van Haubois staan aan de Kostersgang namelijk vier diephuizen getekend, één- of tweelaagshuizen haaks op de straat. Deze verkaveling lijkt samen te hangen met die van de Steentilstraat, hetgeen doet vermoeden dat er sprake was van achterhuizen of verzelfstandigde achterhuizen (afsplittingsen van de kavels aan de Steentilstraat).

De kadastrale kaart uit omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering.

De huidige verkaveling dateert waarschijnlijk uit de 18de eeuw. Toen zijn ook diverse nieuwe gebouwen tot stand gekomen, waaronder de pakhuizen Kleine Steentilstraat 3 en 5. Het hoekpand Kleine Steentilstraat 7 is in de 18de eeuw gemoderniseerd, waarbij ook de oriëntatie is gedraaid. Was het pand voor die tijd (met zijn voorgevel) gericht op de Kostersgang, sedertdien is het gericht op de Kleine Steentilstraat.

De bouwgeschiedenis van het pand Kostersgang 36 valt moeilijk te herleiden aan de hand van alleen de buitengevels. Het metselwerk van de zijgevel is tamelijk onregelmatig, zodat de bouwsporen niet eenduidig zijn te interpreteren. Verder hebben relatief veel aanpassingen en herstellingen in het metselwerk plaatsgevonden. Meer zekerheid kan worden verkregen na ontpleistering van de binnenzijde van de gevels. Het is vrijwel zeker dat het pand in zijn eerste opzet uit de 18de eeuw dateert. Vermoedelijk was het pand aanvankelijk in gebruik als een pakhuis. Hierop wijzen met name de rondboogvenstertjes in de zijgevel. In de late 18de eeuw of vroege 19de eeuw heeft een herbestemming tot woonhuis plaatsgevonden, waartoe een nieuwe voorgevel is opgetrokken. Deze gevel¹ is opgetrokken uit kleinere baksteen dan de zijgevel², maar een duidelijke bouwnaad tussen voor- en zijgevel valt niet aan te tonen. Ook zijn enkele schuifvensters in de zijgevel geplaatst. De datering van het achterhuis is vooralsnog onduidelijk, maar gelet op het metselwerk van de achtergevel (oostgevel) lijkt een oudste datering in de 18de eeuw waarschijnlijk. Deze datering wordt niet tegengesproken door de kadastrale minuut van circa 1830, waar het achterhuis reeds zijn huidige omvang heeft.

In de loop van de 19de en 20ste eeuw hebben meerdere aanpassingen in het voorhuis plaatsgevonden, waarbij de hoofdopzet echter min of meer ongewijzigd bleef. De aanpassingen betroffen voornamelijk

¹ Het baksteenformaat van de voorgevel bedraagt 23-24½ (26) x 10½-12 (13) x 5-5½ cm, bij een tienlagenmaat van 64-66½ cm. Het baksteenformaat is over het algemeen zeer regelmatig, maar er zijn enkele 'uitschieters'. Zo is één strek van 26 cm gemeten en één kop van 13 cm.

² Het baksteenformaat van de linkerszijgevel bedraagt 24-25½ x 11½-12½ x 4½-5½ cm, bij een tienlagenmaat van 63-63½ cm.

de indeling, interieur-afwerking en vensters/ deuren. Het achterhuis werd in de vroege 20ste eeuw (?) wel grondig verbouwd, waarbij in elk geval de west- en noordgevel zijn vernieuwd in kalkzandsteen. Ook de balklagen en kapconstructie moeten zijn vervangen. De grote vensters in de westgevel worden ontlast door stalen lateien.

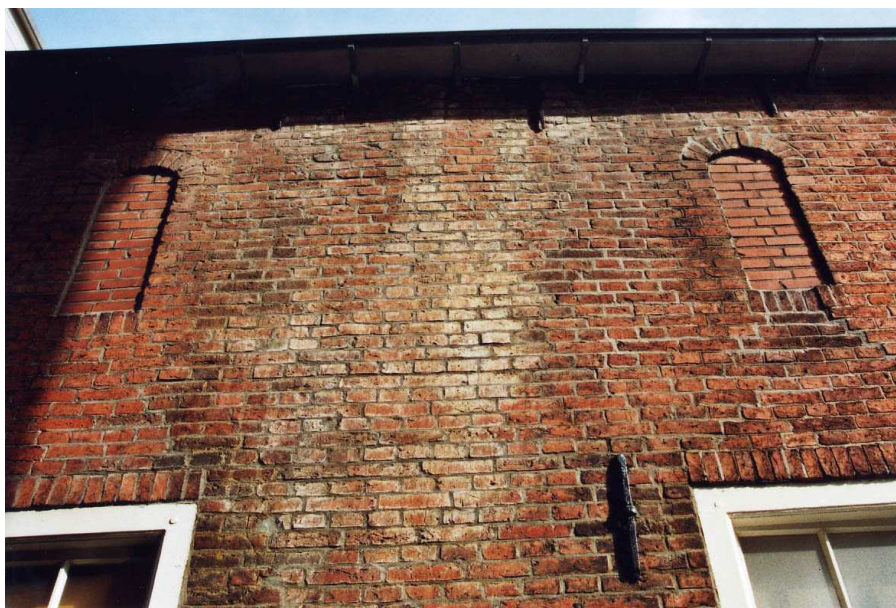
In 1988 heeft een grondige verbouwing van het gehele pand plaatsgevonden, onder meer door vernieuwing van de kap-(constructie), reconstructie van de vensters en modernisering van de indeling en interieur-afwerking. Het ontwerp voor deze verbouwing is gemaakt door de architect Wout de Boer. Volgens de tekeningen zou het voorhuis heringericht worden tot een drukkerij met bovenwoning, terwijl het achterhuis vervangen zou worden door een eenlaags magazijn met plat dak. Het plan is in gewijzigde vorm uitgevoerd, waarbij het achterhuis behouden is gebleven. Bij deze of een volgende verbouwing zijn de indeling en interieur-afwerking geheel vernieuwd en het zadeldak gewijzigd in een kap met plat en twee steile schilden. Het achterschild werd bovendien voorzien van ~~veranda op bijw.~~ Het voorhuis na 1988 nogmaals verbouwd, waarbij ook de begane grond als woonruimte is ingericht. Het oostschild van het dak kreeg een dakopbouw.

BESCHRIJVING VOORHUIS

gevels en dakdekking

De voorgevel is een tweelaags tuitgevel, opgetrokken uit baksteen in kruisverband.³ In de neggen van de vensters zijn klezootjes herkenbaar, hetgeen kenmerkend is voor metselwerk uit de (late) 18de eeuw en vroege 19de eeuw. De schouders en de top zijn voorzien van geprofileerde zandstenen dekplaten, de schuine kanten van de gevel van halfsteens rollagen. Boven het deurkozijn en de vensters bevinden zich anderhalfsteens rollagen. De ankers behoren bij de balklagen boven de begane grond en de eerste verdieping. Ondanks de vernieuwing van de kapconstructie zijn ook de ankers in de geveltop behouden gebleven.

Midden op de begane grond bevindt zich de hoofdentree, bestaande uit een kozijn met bovenlicht (late 18de eeuw/ vroege 19de eeuw) voorzien van een glasdeur en een zesruitsraam (beide circa 1988). De neuten van het kozijn zijn uitgevoerd in zandsteen, de drempel in hardsteen. Deze hoofdentree wordt geflankeerd door twee vensters, waarvan de kozijnen uit de late 18de of vroege 19de eeuw stammen en de vijftienruitsschuiframen uit 1988. De eerste verdieping bevat drie vensters, waarvan de kozijnen uit de late 18de of vroege 19de eeuw stammen en de 12-ruitsschuiframen uit 1988. Voor 1988 hadden deze vensters ook reeds 12-ruitsschuiframen (late 19de eeuw?). Het venster op zolderniveau heeft dezelfde opzet en datering als de vensters op de eerste verdieping.

Zijgevel van het voorhuis met dichtgemetselde pakhuisvensters

³ Zie noot 1.

*Voor- en zijgevel van
het voorhuis.*

De linkerzijgevel of noordgevel grenst aan een steeg, zodat deze volledig zichtbaar is. Deze gevel is opgetrokken uit baksteen, gemetseld in kruisverband. Het baksteenformaat is iets kleiner dan in de voorgevel, maar een duidelijke bouwnaad valt niet te herkennen.⁴ Reden hiervoor zijn herstellingen op de hoek van de gevel. Het voorste deel van de begane grond is vernieuwd, waarbij iets kleinere baksteen is gebruikt.⁵ De beide voorste vensters op de begane grond passen bij dit metselwerk (late 18de of vroege 19de eeuw?). Ook op de eerste verdieping zijn herstellingen of aanpassingen herkenbaar, waarbij gebruik is gemaakt van uitgekomen steen. Hierop wijzen onder meer de 'toevallig' aanwezige klezortjes in de linkerhoek van het venster. Wellicht is dit gebeurd bij de plaatsing van het venster (late 18de of vroege 19de eeuw?).

De indeling van de linkerzijgevel is enigszins onregelmatig. Links op de begane grond bevindt zich een tweede entree, die fungeert als ontsluiting van een bovenwoning. Deze entree bestaat uit een kozijn met bovenlicht, voorzien van een deur (1988) en een tweeruitsraam (19de eeuw). Opvallend zijn de forse slijtsporen in de kozijnstijlen, wellicht ontstaan door steekwagens. Daarnaast bevinden zich drie vensters, waarvan de kozijnen uit de late 18de of vroege 19de eeuw stammen en de vijftienruits-schuiframen uit 1988. Op de eerste verdieping zijn in het midden twee (dichtgemetselde)

⁴ Zie noot 2.

⁵ Het baksteenformaat van de herstelling op de begane grond van de linkerzijgevel bedraagt (22) 24-24½ x 11½-12 x 5 cm, bij een tienlagenmaat van 58-59½ cm. De gemeten strek van 22 cm lijkt een uitzondering op het verder zeer regelmatige metselwerk.

rondboogvenstertjes zichtbaar, behorende bij de oorspronkelijke opzet van het pand (pakhuis). Aan de voorzijde bevindt zich een venster met een vast 15-ruitsraam (1988). Voor 1988 bevatte dit kozijn een luik. Boven de entree tot de bovenwoning bevindt zich een hijsluik, ingevuld met (19de-eeuwse?) glasdeuren. Deze glasdeuren zijn hier geplaatst in 1988 als vervanging van een luik. De dakkapel met hijsbalk daarboven is een toevoeging uit 1988.

Het dak is gedekt met rode Oudhollandse pannen.

plattegronden

De indeling en interieur-afwerking van de begane grond en eerste verdieping zijn geheel vernieuwd bij de renovatie van 1988. Daarbij bleven alleen de bestaande enkelvoudige balklagen behouden, samengesteld uit geprofileerde grenenhouten balken. Een aantal van deze balken is versterkt met sloffen (18de of 19de eeuw). Wel zijn enkele balken op de begane grond en eerste verdieping in 1988 vernieuwd.

De gehele kap is vernieuwd in 1988, inclusief de constructies. Bij deze vernieuwing kwam tevens een forse dakopbouw op het oostelijke dakschild tot stand.

BESCHRIJVING ACHTERHUIS

De gepleisterde gevel rechts is de voorgevel van het achterhuis.

gevels

De westgevel of voorgevel van het achterhuis grenst aan een binnenplaatsje achter de panden Steentilstraat 33 en 35, dat ontsloten wordt via de steeg naast Kostersgang 36-36a. Deze tweelaags langsgewel aan dit plaatsje heeft een (geel geschilderde) gepleisterde afwerking. Onder het pleisterwerk is metselwerk van kalkzandsteen zichtbaar. De gevel is verdeeld in vijf venster-assen. De hoofdentree bevindt zich in de midden-as en bestaat uit een breed deurkozijn, voorzien van twee deuren met bovenlichten (1988). Boven het kozijn is een stalen latei zichtbaar, zoals ook bij alle vensters. Pal boven deze dubbele entree bevindt zich een breed deurkozijn, dat voor 1988 een stel glasdeuren met een breed (vijfruits) bovenlicht bevatte. Deze invulling van het kozijn is vernieuwd als een soort Frans balkon met bovenlicht. Voor het overige bevat de gevel acht forse, samengestelde vensters met val- en draairamen en vaste ramen.

De noordgevel is een topgevel (passend bij een zadeldak), die vrijwel geheel aan het zicht onttrokken wordt door belendingen. Wel viel te zien dat de gevel is opgetrokken uit kalkzandsteen.

De oostgevel of achtergevel is opgetrokken uit handvormbaksteen, die gelet op de karakteristiek en maatvoering uit de 18de eeuw kan stammen.

Op het dak liggen gesmoorde Oudhollandse pannen.

plattegronden

Het achterhuis is in 1988 of korte tijd later geheel heringericht, waarbij indeling en afwerking compleet zijn vernieuwd. De kap is compleet vervangen, waarbij ook de vorm is gewijzigd van een zadeldak in een kap met plat en twee steile schilden. Eén strook van de oude kap bleef echter behouden, namelijk het gedeelte dat aansluit op de noordgevel. Dat deel van het dak heeft nog de vorm van een zadeldak.

WAARDESTELLING

Het voorhuis van Kosterstraat 36-36a heeft hoge monumentwaarden, vanwege de 18de-eeuwse hoofdvorm van de bouwmassa en het casco. De voorgevel heeft hoge monumentwaarden, vanwege het architectuurhistorische belang van de voorgevel (late 18de eeuw/ vroege 19de eeuw). Deze gevel is nagenoeg geheel gaaf, inclusief de vensters en de entree. De ramen en deur zijn in passende vormen gereconstrueerd bij de verbouwing van 1988.

Interessant is de bouwgeschiedenis, waarbij het oorspronkelijke pakhuis is verbouwd tot woonhuis., Deze transformatie valt nog af te lezen aan de bouwsporen in de linker zijgevel. Vanwege deze afleesbare bouwgeschiedenis, heeft deze gevel hoge monumentwaarden., Voor het overige hebben de balklagen positieve monumentwaarden, als onderdeel van de 18de-eeuwse hoofdopzet. De indeling en interieur-afwerking heeft indifferente monumentwaarden.

Het achterhuis heeft indifferente monumentwaarden, vanwege de jonge datering en de ingrijpende verbouwingen in 1988.

AANBEVELINGEN

Geen.

BIJLAGE:

Uittreksel uit het bouwdoossier van de Dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Kostersgang 36**
Bouwdoosiernummer : B 14322
D.I.V. bezoek : 29 mei 2006

1929

Het tonnenstelsel wordt opgeheven. De bestaande privaten worden voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1988

Architect Wout de Boer maakt een plan voor herstel en verbouw van Kostersgang 36 in opdracht van grafisch bedrijf Kemper B.V. uit Groningen.

H. Wierts